



# قانون دیوان عدالت اداری

مشمول بر:

قانون دیوان عدالت اداری مصوب ۱۳۹۰/۹/۲۲؛  
قانون اصلاح قانون تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری  
مصوب ۱۴۰۲/۲/۱۰؛  
آرای هیأت عمومی دیوان عدالت اداری؛  
آرای وحدت رویه دیوان عالی کشور؛  
زیر نویس های توضیحی و تنقیحی.

معاونت حقوقی ریاست جمهوری  
معاونت تدوین، تنقیح و انتشار قوانین و مقررات  
تیر ماه ۱۴۰۲

## شناسنامه کتاب

عنوان کتاب: قانون دیوان عدالت اداری

تیه و تنظیم: امور تدوین، تنقیح و انتشار قوانین و مقررات

ناشر: معاونت تدوین، تنقیح و انتشار قوانین و مقررات معاونت حقوقی ریاست جمهوری

لیتوگرافی و چاپ: اداره چاپ و انتشار

چاپ اول: تیر ماه ۱۴۰۲

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۳۵۰/۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۸۴۶-۵۱-۵

### همکاران

سارا محمد نبی - سید رحمان سلامت	تدوین و تنقیح
لیلا صمدی	آماده‌سازی
صابر نوش آبادی	طرح جلد
علی ابراهیمی دهشیری - سعید پامی - داود محمودی	لیتوگرافی و چاپ
مهدی مهدی‌زاده - سید رحمان سلامت	زیر نظر

این معاونت مراتب تقدیر و سپاس خود را از آقایان سعید تقدیسیان، عباسعلی رحیمی اصفهانی، دکتر ولی رستمی، حمیدرضا شفیعی، دکتر علی قربانی، سیدمحمدجعفر راشدی، مهدی احمدوند اکرادی و خانم‌ها فاطمه منتصراسدی، مریم عامری، فاطمه شمیری، آریتا خورشیدی، فاطمه هوشمند، سپیده رحیم‌زاده، ریحانه سیفی، مریم زندگی‌نیا و سمیه باجلان که در چاپ‌های پیشین این مجموعه همکاری نموده‌اند، اعلام می‌دارد.

تمامی حقوق مادی و معنوی این اثر برای معاونت تدوین، تنقیح و انتشار قوانین و مقررات معاونت حقوقی ریاست جمهوری محفوظ است.

# فیفا

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

عنوان قرارداد: ایران، قوانین و احکام  
Iran. Laws. etc

عنوان و نام پدیدآور: قانون دیوان عدالت اداری مشتمل بر قوانین و مقررات مرتبط با دیوان عدالت اداری ... تهیه و تنظیم امور تدوین، تنقیح و انتشار قوانین و مقررات؛ تدوین و تنقیح: سارا ممدنبی، سیدرهمان سلامت؛ زیرنظر: مهدی مهدی‌زاده- سید رحمان سلامت.  
مشخصات نشر: تهران: ریاست جمهوری، معاونت حقوقی، معاونت تدوین، تنقیح و انتشار قوانین و مقررات، اداره چاپ و انتشار، ۱۴۰۲.

مشخصات ظاهری: ۸۳ صفحه

شابک: ۵-۵۱-۷۸۴۶-۶۲۲-۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی: فیفا

موضوع:

موضوع:

موضوع:

شناسه افزوده: ایران. ریاست جمهوری. معاونت تدوین، تنقیح و انتشار قوانین و مقررات.

اداره چاپ و انتشار

رده بندی کنگره: KMH

رده بندی دیویی:

شماره کتابشناسی ملی:

%%%%%%%%%

اداره چاپ و انتشار معاونت تدوین، تنقیح و انتشار قوانین و مقررات

نشانی: تهران- فیابان ولیعصر (عج) - قبل از چهارراه جمهوری اسلامی شماره ۱۱۵۸

دورنگار: ۶۶۴۹۲۷۰۷ - ۹۸۲۱ + تلفن: ۶۶۴۹۲۷۰۸ - ۹۸۲۱

کدپستی: ۱۳۱۶۷۶۷۴۵۱ پست الکترونیک: law@iripo.ir پایگاه اینترنتی: www.dotic.ir

## پیشگفتار

تدوین‌کنندگان قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران با تکیه بر اصل گسترش عدالت و آزادی‌های مشروع و صدور حکم در مورد تظلمات، تعدیات و شکایات اشخاص نسبت به یکدیگر، سعی کردند تا آنجا که مقدور است، این اصل را به شیوه‌ها و شکل‌های گوناگون در اصول قانون اساسی لحاظ نمایند؛ در همین راستا در اصل **یکصد و پنجاه و نهم** **قانون اساسی** مقرر شده است:

«مرجع رسمی تظلمات و شکایات، دادگستری است. تشکیل دادگاه‌ها و تعیین

صلاحیت آنها منوط به حکم قانون است.»

حسب آنچه که از مشروح مذاکرات خبرگان قانون اساسی برمی‌آید، چون تهیه‌کنندگان قانون اساسی نسبت به احتمال وقوع ظلم توسط بخشی از قوای حاکم به اقشار مختلف مردم از طریق سوءاستفاده از اختیارات و اقتدار خود، دغدغه و نگرانی داشتند و در عین حال برای رسیدگی به این امور، ایجاد یک مرجع تخصصی و عالی را ضروری می‌دانستند، ترتیب خاصی را در این ارتباط در اصل یکصد و هفتادم و اصل یکصد و هفتاد و سوم قانون اساسی به شرح زیر مقرر نمودند:

**اصل یکصد و هفتادم:** «قضات دادگاه‌ها مکلفند از اجرای تصویب‌نامه‌ها و

آیین‌نامه‌های دولتی که مخالف با قوانین و مقررات اسلامی یا خارج از حدود اختیارات قوه

مجریه است خودداری کنند و هر کس می‌تواند ابطال این‌گونه مقررات را از دیوان عدالت اداری تقاضا کند.»

**اصل یکصد و هفتاد و سوم:** «به منظور رسیدگی به شکایات، تنظیمات و اعتراضات مردم نسبت به مأمورین یا واحدها یا آیین‌نامه‌های دولتی و احقاق حقوق آنها، دیوانی به نام دیوان عدالت اداری زیر نظر رییس قوه قضاییه تأسیس می‌گردد. حدود اختیارات و نحوه عمل این دیوان را قانون تعیین می‌کند.»

به موجب این دو اصل، بنای تشکیل دیوان عدالت اداری برای رسیدگی و اتخاذ تصمیم در خصوص امور موصوف گذاشته شد و بر این اساس اولین قانون دیوان عدالت اداری در تاریخ ۱۳۶۰/۱۱/۴ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید و طی چندین نوبت، اصلاحات، الحاقات و تفسیرهای متعددی نسبت به برخی از مواد این قانون به عمل آمد.

متعاقب آن در سال ۱۳۸۵ قانون دیوان عدالت اداری با تغییرات قابل توجهی در تشکیلات و نحوه رسیدگی توسط مجلس شورای اسلامی تصویب شد و با توجه به برخی ایرادهای شورای نگهبان و اتخاذ تصمیم در خصوص برخی از قسمت‌های آن در جلسه مورخ ۱۳۸۵/۹/۲۵ مجمع تشخیص مصلحت نظام به تصویب نهایی رسید، آیین دادرسی در قانون جدید بر اساس ماده ۴۸ قانون اخیرالذکر موقوف به ارائه لایحه‌ای شد که توسط قوه قضاییه تهیه و از طریق دولت برای تصویب به مجلس شورای اسلامی تقدیم گردد.

نکته دارای اهمیت در خصوص قانون دیوان عدالت اداری مصوب ۱۳۸۵ این بود که به موجب ماده ۴۹ آن، قانون دیوان عدالت اداری مصوب سال ۱۳۶۰ و اصلاحات بعدی آن نسخ صریح شد؛ ولی به موجب ماده ۴۷، رسیدگی به پرونده‌های در جریان رسیدگی در شعب تجدیدنظر دیوان عدالت اداری و همچنین رسیدگی به اعتراضات وارده نسبت به آرای غیرقطعی شعب بدوی که در دوره حکومت قانون سابق صادر شده بودند با رعایت قانون دیوان عدالت اداری مصوب ۱۳۶۰ و اصلاحات بعدی، در شعب تجدیدنظر ادامه می‌یافت. همچنین با توجه به عدم تصویب آیین دادرسی دیوان عدالت اداری، براساس

حکم ماده ۴۸ قانون، به ناچار، دادرسی در دیوان مذکور مبتنی بر قانون ۱۳۸۵ و قوانین قبلی و قاعداً آیین دادرسی دیوان عدالت اداری مصوب سال ۱۳۷۹ و اصلاحات و الحاقات بعدی آن مصوب رییس قوه قضاییه که منبعث از قانون دیوان عدالت اداری مصوب ۱۳۶۰ بود، انجام می‌گردید.

در تحولی دیگر، تشکیلات و روند دادرسی دیوان عدالت اداری با تصویب قانون تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری مصوب ۱۳۹۰/۹/۲۲ مجلس شورای اسلامی دستخوش تغییر گردید و مواد (۱۰)، (۱۲)، (۸۹)، (۹۰) و (۹۴) قانون اخیر در تاریخ ۱۳۹۲/۳/۲۵ نیز با توجه به ایرادهای شورای نگهبان با اصلاحاتی توسط مجمع تشخیص مصلحت نظام موافق با مصلحت نظام تشخیص داده شد و به تأیید نهایی رسید. مهمترین اثر تنقیحی قانون اخیر آن است که با توجه به ماده ۱۲۴ از زمان لازم‌الاجرا شدن آن، قانون دیوان عدالت اداری مصوب ۱۳۸۵/۹/۲۵ و اصلاحات بعدی آن و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری مصوب ۱۳۷۹/۲/۲۶ قوه قضاییه نسخ صریح گردید. این قانون که قانون حاکم بر دیوان عدالت اداری است در دهم اردیبهشت ماه سال جاری و با تصویب قانون اصلاح قانون تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری دستخوش تغییرات گسترده در تشکیلات و آیین دادرسی گردید و عنوان قانون نیز به «قانون دیوان عدالت اداری» تغییر یافت.

معاونت تدوین، تنقیح و انتشار قوانین و مقررات معاون حقوقی رییس جمهور در اجرای وظایف و ماموریت‌های سازمانی در زمینه تهیه و انتشار مجموعه‌های تنقیحی قوانین و مقررات و با توجه به اهمیت موضوع و ضرورت دسترسی سریع و مورد اعتماد جامعه حقوقی کشور از جمله کارگزاران دستگاههای اجرایی، قضات و وکلای مرتبط با دعاوی مطرح در دیوان عدالت اداری، دانشگاهیان و سایر علاقه‌مندان به موضوع یادشده، اقدام به تهیه و انتشار مجموعه حاضر نموده است. به هنگام استفاده از اثر حاضر، توجه به نکاتی چند راجع به ویژگی‌های آن به شرح زیر ضروری می‌باشد:

**اول:** تمامی تغییرات مقرر در قانون اصلاح قانون تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری مصوب ۱۴۰۲/۲/۱۰ بر اساس دستورات تحقیقی قانون یادشده با اعلام اصلاح و الحاقی بودن آنها در متن، اعمال شده است.

**دوم:** به علت اهمیت نظرات تفسیری شورای نگهبان ناظر به برخی اصول قانون اساسی، نظرات مزبور ذیل اصول قانون اساسی در ابتدای مجموعه درج شده است.

**سوم:** با توجه به اهمیت تفسیر قضایی و تجلی آن در آرای وحدت رویه هیأت عمومی دیوان عالی کشور و هیات عمومی دیوان عدالت اداری، سعی شده است آرای وحدت رویه دو مرجع یادشده که به موضوع مجموعه ارتباط دارد، در پاورقی مواد مربوط درج گردد. در همین ارتباط ذکر دو نکته زیر مفید می باشد:

- بسیاری آرای وحدت رویه مذکور، ناظر به قانون قبلی دیوان عدالت اداری می باشد، ولی به علت شباهت مفهومی برخی مواد قانون جدید با مواد قانون قدیم، و برای استفاده از مبانی و مفاهیم استدلالی آراء، درج آن در مجموعه ضرورت داشته است.

- در خصوص برخی مواد قانون، آرای وحدت رویه متعددی صادر گردیده است که ذکر همه آن در زیرنویس ماده مربوط، جدایی زیادی بین مواد ایجاد می نمود، لذا متن آرای مورد اشاره، با توضیح لازم به شکل ضمیمه در پایان کتاب، درج شده است. (۱)

**چهارم:** برای اینکه وظیفه روشنگری در تهیه این مجموعه و مجموعه های دیگر تا حد توان به صورت کامل اجرا گردد، در مواردی که بیان نظر توضیحی یا تحقیقی معاونت تدوین، تنقیح و انتشار قوانین و مقررات در خصوص قانون و یا مقررره خاصی ضرورت داشته، نظر مذکور با درج نشان معاونت (🌀) ارایه شده است.

---

۱ - 🌀 جهت ملاحظه تمامی قوانین، مقررات، آرا و نظرات به سامانه ملی قوانین و مقررات جمهوری اسلامی ایران که علاوه بر شبکه اینترنتی دولت برای دستگاه های اجرایی، از طریق نشانی ذیل قابل دسترسی برای عموم مردم و علاقه مندان می باشد مراجعه فرمایید: [www.qavanin.ir](http://www.qavanin.ir)

امید است استادان، مسوولان و کارگزاران نظام، صاحب نظران و عموم شهروندان ضمن استفاده شایسته از مجموعه حاضر با ارایه و اعلام نظرات<sup>(۱)</sup>، انتقادات و پیشنهادهای خویش ما را در ادامه راه یاری فرمایند.

محمد دهقان

معاون حقوقی رییس جمهور

---

۱ - نظر، انتقاد و پیشنهاد خود را به نشانی: تهران - خیابان پاسور - نهاد ریاست جمهوری - معاونت تدوین، تنقیح و انتشار قوانین و مقررات - کدپستی ۱۳۱۶۸۴۳۳۱۱ یا نشانی اینترنتی [law@iripo.ir](mailto:law@iripo.ir) ارسال فرمایید. در ضمن دورنگار ۶۶۴۹۲۷۰۷ و تلفن ۶۴۴۵۵۵۱۱ نیز آماده دریافت و استماع نظر علاقه‌مندان و صاحب نظران می‌باشد.